

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פרי' שלח תשפ"א | גליון מס' 242

הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פרי' בהעלותך, י"ז סיון תשפ"א

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

נְעָלִים מִהֶבְבוֹת בְּשַׁבָּת

האם מותר לצעוד בשבת בנעליים מדליקי-אור? | ניצוצות אש שאינם נראים, איסור הוצאתם בשבת מהתורה או מדרבנן? | בגד סינטטי שבלבישתו ופשיטתו יוצאים הימנו ניצוצות אש, האסור משום הבערה בשבת? | האם יש איסור ביטול בתחית כף לחה לתפוח-אדמה רותח? | האם מותר להניח קדירה חמה על גבי שֵׁשׁ רטוב? | האם מותר להשתמש ב'מעלית-שבת'?

שאיסור זה הוא רק מדרבנן אף בשבת. ואמנם בשו"ת מלמד להועיל (או"ח סי' מט) כתב שבהוצאת ניצוצות אש מן החשמל בשבת יש איסור תורה משום מלאכת הבערה, אבל בניצוצות בעלמא הפורחים באויר, העיקר כדברי החזון איש, וכן מבאר בס' טל אורות (צב ע"ב), הגאון רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' נג), הגר"ח פלאגי' בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' סח) ובאמרי בינה (סי' לב).

'פסיק רישיה' באיסור דרבנן

ולפי זה הואיל והפושט או לובש בגדים סינטטיים בשבת, אין לו כל כוונה להוצאת ניצוצות, אף על פי שזהו בגדר 'פסיק רישיה ולא ימות', כלומר, שעל ידי פעולתו בהכרח יוצאים ניצוצות, והדבר ניכר היטב באפילה, מכל מקום דעת הרבה פוסקים שלא נאסר דבר שאינו מתכוין ב'פסיק רישיה' אלא במלאכה דאורייתא, ולא באיסור שבות דרבנן, כמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סי' סו), הובא בכנסת הגדולה (הגהות הטור סימן שז), וכן כתב בישועות יעקב (סי' רנג ס"ק יד, סי' רעז סק"א, סי' שטו סק"ב, סי' תרמו סק"ד, ועוד).

ואף שהמגן אברהם (סי' שיד סק"ה) הוכיח היפך סברת התרומת הדשן, והעלה ש'פסיק רישיה' אסור גם בשבות דרבנן, אולם באור זרוע הגדול (ח"ב סי' עח) מבאר להקל ב'פסיק רישיה' באיסור דרבנן, כהתרומת הדשן. וכן כתב רבינו משולם בספר ההשלמה (שבת עה ע"א), רבינו מאיר המעילי בספר המאורות (שבת מא ע"ב), הרא"ש מלוניל (בתשובה שהובאה בספר אהל מועד). וכן המאירי (שבת כט ע"ב) כתב שעל כל פנים כשאין לו הנאה ממנו, 'פסיק רישיה' בדרבנן מותר, ודחה ראיות המגן אברהם נגד התרומת הדשן.

גם הגאון רבי יצחק טייב בספרו ווי העמודים (על היראים, סי' קב אות ח) התיר 'פסיק רישיה' בדרבנן. וכן הגאון רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה (סי' מז) ובמטה יהודה (סי' שכא אות א). וכן הגאון רבי יונה נבון, רבו של מרן החיד"א, בשו"ת נחפה בכסף (או"ח סי' ד). וכן דעת הגאון רבי עקיבא איגר, הובא בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קמז). וכן הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (אהע"ז סי' לה אות ה), הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (או"ח סי' טו ובמילואים שם), ועוד.

'פסיק רישיה דלא ניחא ליה'

ואפילו אם נחמיר כהמגן אברהם ב'פסיק רישיה דניחא ליה' מדרבנן, יש לצרף דעת רבינו נתן בעל הערוך שבכל 'פסיק רישיה דלא ניחא

שאלה: נעלי ילדים שבדרך הליכתם נדלקים אורות על ידי חיכוך הנעל בקרקע, האם מותר לילד קטן ללכת עמהם בשבת?

איסורי שבת וזהירות מזלזול בקדושתה

תשובה: יש לברר אם דבר זה נחשב לו בגדר 'ניחא ליה' וטוב לו בכך, או לא, שהרי נעלים אלו עם אור, קונים אותם בכוונה לנוי, או כדי שיזהו אותם, וכל סיבה אחרת, ואם קונים דוקא נעלים אלו בכוונת מכוון, הרי שהדלקת האורות הוא בגדר 'ניחא ליה', ואף שאינו עושה מעשה בידיים, והוא בגדר 'פסיק רישיה', מכל מקום כיון שעושה כן בכוונה ורוצה שיהבהבו האורות, יש להחמיר בדבר. ועוד, שיש בכך משום זילותא דשבת, שבהליכה בהם בשבת רואים אורות מהבהבים בנעלי הילד הקטן, והדבר בולט בחושך, ועל כן יש למנוע גם מקטן.

וברור שמשחקים הפועלים על ידי בטריה, אסורים בהחלט בשבת, וצריך להפריש את הקטנים שלא ישחקו במשחקים אלה. והוא הדין בנעלים אלו שלא ילך בהם בשבת. וגם יש בכך איסור 'נולד', כמבואר בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ט אות ב) טעם איסור הגברת זרם בשבת, שהיא גורמת להוצאת ניצוצות. וכמו כן בנעליים אלו, שעל ידי חיכוך הנעל בקרקע יוצאים ניצוצות בהדלקת אורות אלו.

גם בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סי' קד, ח"ח סי' תקמח) דן לענין הליכה בנעליים אלו וטלטולם בשבת, ולמעשה יש עוד לחוש שהרבה אנשים לא ידעו לחלק על נכון בין חשמל לחשמל, וגם משום מיחזי כזלזול בקדושת השבת, לכן יש להמנע מכך.

איסור הוצאת ניצוצות - מן התורה או מדרבנן?

יש דיון לענין בגד סינטטי, שבשעת לבישתו או פשיטתו במקום אפל, נראה שיוצאים ממנו כעין ניצוצות אש, האם מותר ללבושו או לפושטו בשבת, או יש לחשוש משום איסור הבערה בשבת. האם המתכוין בהוצאת הניצוצות עובר על איסור מן התורה, או מדרבנן. ובמשנה (ביצה לג ע"א) שנינו: "אין מוציאים את האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן הרעפים", וכתב רבינו עובדיה מברטנורא שאסור מדברי סופרים, שדומה למלאכה שבורא אש ביום טוב.

וכתב החזון איש (או"ח סי' נ סק"ט) שהוצאת ניצוצות אש מן החשמל גם בשבת אין בה איסור מן התורה משום מלאכת הבערה, אלא איסור שבות מדברי סופרים בלבד, כדברי המשנה "אין מוציאים אש מן האבנים ביום טוב", וכן ביאר הפרי מגדים (סי' תקב משב"ז סק"א)

ליה' אפילו במלאכה דאורייתא יש להתיר אף לכתחילה. והגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (סי' קה אות ה) כתב שכן דעת השאלות ובעל הלכות גדולות והרי"ף והרמב"ם. ואמנם מצינו לרבותינו הראשונים שחלקו על הערוך ואסרו מדרבנן 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', כדכתבו התוספות (כתובות ו ע"א) והרא"ש (שבת ריש פרק הבונה), הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן, וכן בשו"ת הריב"ש (סימן שצד), וכן פסק מרן השולחן ערוך (סוף סי' שכ, סי' שלו ס"ג). מכל מקום זהו רק בדבר שעיקר איסורו מן התורה, אבל דבר שהוא שבות מדברי סופרים, כשאינו מתכוין והוא 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', מותר אף לכתחילה, כמתבאר בדברי מרן הבית יוסף (סי' שטז).

וכן פסק בס' אגורה באהלך (הגאון רבי אליקים גאטיניו, כט ע"ב) ש'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן, מותר, והוכיח מדברי התוספות (שבת שם). וכן דעת הגאון רבי יצחק הכהן בשו"ת בתי כהונה (סי' יח), הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (שם), הגרי"ש נתנזון בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"א סי' רי, ותליתא ח"ג סי' ג), שו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' מח). וכן כתב בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' נט), וכן בספר משאת משה (להג"ח משה חברוני ז"ל, פסחים סי' טז).

ודעת החזון איש אינה ברורה בזה, שבמקום אחד (סי' נו סק"ה) משמע ש'פסיק רישיה' דלא איכפת ליה בדרבנן מותר, ובמק"א (סי' נ סק"ה וסק"ז) משמע שרק באיסור קל, כתלישת ענבי הדס מותר, אבל לא בכל איסור דרבנן, (ובסי' נח סק"ח התיר רק משום כבוד הבריות, ועי' סי' סא).

לבישת בגד סינטיי בשבת

לפיכך לענין בגד סינטיי, שבשעת לבישתו או פשיטתו במקום אפל, אמנם זה בכלל 'פסיק רישיה' שיוצאים ממנו כעין ניצוצות אש, אך כיון שאין בזה כוונה והנאה ביצירת הניצוצות, ולא איכפת לו מכך, הוא בגדר 'לא ניחא ליה', כמו שכתב בחידושי הרש"ש (כתובות ו ע"א), וכיון שעיקר איסור הוצאת ניצוצות הוא רק מדרבנן, הרי הוא 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן, שיש להקל בו אף לכתחילה.

ולענין הוצאת הניצוצות בנעליים, שאין זו אש האסורה מדאורייתא, אלא מגורת לד, ואיסורו מדרבנן, ואינו עושה מעשה בידיים אלא דרך הילוכו, והוי תרי דרבנן. ואפילו אם ניחא ליה ורוצה בכך, יש לצרף הפוסקים כהתרומת הדשן ש'פסיק רישיה' באיסור דרבנן אפילו ניחא ליה מותר. וגם יש לצרף דעת הרשב"א והר"ן (הובאו בבית יוסף או"ח סי' שמג ד"ה ולענין) שמותר ליתן לקטן איסור דרבנן, ואין בית-דין מצווים להפריש מאיסור דרבנן, ואף שהלכה כהרמב"ם שיש להפריש אף מאיסור דרבנן, מ"מ סברתם חזי לאיצטרופי לנידון דידין.

התקרבות למאוורר חשמלי בשבת

על פי הכלל ש'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' באיסור דרבנן מותר, גם להתקרב למאוורר חשמלי בשבת בשעה שפועל, אף שמגביר את הזרם וצריכת החשמל, שהגברת זרם בלא הדלקת מנורה, אסורה בשבת מדרבנן, שיוצאים ניצוצות שאינם נראים, והוא 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' בדרבנן ומותר. והמחמיר שלא להתקרב למאוורר בשבת, תבוא עליו ברכה. ולפי זה יש להקל גם במגזנים שיש בהם חיישן לדעת היכן נמצא האדם, ולפי זה מגביר או מנמיך כח הזרם.

תחיבת כף לחה לתפוח אדמה רותח

וכמו כן, כף שיש בה לחלוחית ורטיבות, מותר לתחבה ולנעצה בתפוח אדמה רותח, ואין לחוש שחוזר לבשל בדבר גוש את הטיפות שנצטננו, שהוא 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', שלא איכפת לו

מבישול טיפות אלו. וכן מותר ליצוק מים רותחים מכלי ראשון לכוס שיש בה לחלוחית. והמחמיר לנגב תחילה את הכף או הכוס תבוא עליו ברכה. ויש שהוסיפו שגדר מלאכת מבשל הוא התיקון באש שיהיה ראוי לאכילה, וכשאין תיקון לאכילה, אינו נכנס בגדר מלאכה.

הנחת קדירה חמה על גבי שיש רטוב

ועל פי זה גם מותר להניח קדירה רותחת על גבי אבני שיש שיש בו טיפות מים, ואין לחוש לכך שהקדירה תבשל את המים שעל השיש, דאף שהוא 'פסיק רישיה', אך 'לא איכפת ליה' בבישול זה, ואינו מתכוין לבישול, ובזה הוי מדרבנן, והוא מתעסק בעלמא, וגם אין שום תועלת מבישול המים. ויתכן גם שאין שיעור במים, ונודע דעת שו"ת חכם צבי (סי' פו) שאין איסור חצי שיעור בשבת. ואף שיש חולקים בזה, מכל מקום חזי לאיצטרופי לספיקות הנ"ל. והמחמיר לנגב תחילה את השיש תבא עליו ברכה.

שימוש ב'מעלית-שבת'

כמו כן הוא הדין לענין שימוש במעלית אוטומטית בשבת שהיא עולה ויורדת מאליה לעיתים מזומנות, ואף הדלת נפתחת ונסגרת מאליה, כגון חולה או יולדת שהגיעו לבית החולים בשבת, מותר להם לעלות במעלית שבת, ובפרט אנשים מבוגרים שיש להם קושי לעלות מדרגות רבות, אפילו אם יכולים לעלות בכוחות עצמם. אבל לרדת נכון להחמיר. אולם מעיקר הדין גם לרדת מותר הן לחולים והן לאדם בריא, ובפרט במקום צורך. ודרך חומרא טוב ונכון לכל מי שיכול להחמיר שלא להשתמש במעלית אוטומטית בשבת. וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ג ס"ז הערה קלז, קמ, קמא, ובמילואים) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

במעליות החדישות המהירות מאד, קיימת בקרת המהירות המווסתת את התאוצה בעת יציאת המעלית מן הקומה, וכן דואגת להאטה מבוקרת ורכה כדי למנוע בלימה חזקה. בקרת המהירות מתבצעת על ידי חיישן אלקטרוני המודד את המתיחות של הכבל שעליו תלויה המעלית. והנה גם אם נטען שהאדם מעוניין בויסות המהירות, והויסות עם אדם או בלי אדם שונה, עדיין לפי האמור אין כאן אלא שינוי בכח הזרם, והוא כמו הגברת הכח במכשיר שמיעה הפועל מערב שבת, וכן במה שהתקינו בשער הכניסה לכותל המערבי, גלאי מתכת, שכמה מפוסקי זמנינו כתבו להקל בזה בפסיק רישיה ואינו מכוין אין איסור להשתמש בהם כשפועלים באופן אוטומטי.

איסור 'בונה' בחשמל

ואמנם יש שחששו בכל זה לאסור מכך דברי החזון איש, שבהפעלת זרם יש משום איסור בונה, אולם הרבה מגדולי דורנו חלקו בזה, [ראה בשלחן המערכת (ח"א עמ' כד)], והגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל סבר שאין לחוש בחשמל לבונה וסותר, וכך היתה דעת מרן זצ"ל, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קכא), וראה בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' י אות ה). והמחמיר בכל אלו, לחוש לדעת המחמירים, תבוא עליו ברכה.

הלכה למעשה

ועל כל פנים למעשה בענין נעלי-ילדים עם אור, שכאמור קונים אותם בכוונה לנוי, או כדי שיזהו אותם, וכל סיבה, אם קונים דווקא נעליים אלו בכוונת מכוון, הרי שרוצה בהדלקת האורות והוא בגדר 'ניחא ליה', ולכן יש להחמיר בדבר. ועוד, שיש בכך משום זילותא דשבת, שהאורות המהבהבים בנעלים בולטים בחושך, ועל כן יש למנוע גם מקטן.

